

Hosszu Tímea (SZTE JGYPK):

A ki nem mondott szavak és a társadalmi inklúzió összefüggései. A „fogyatékos ember” fogalmának vizsgálata metaforakutatással

Kulcsszavak: társadalmi inklúzió, fogyatékos, metaforakutatás, a fogyatékos modelljei

Szavainknak súlya van. Az, ahogy a fogyatékos emberekről gondolkodunk, beszélünk, írunk, segítheti vagy akadályozhatja társadalmi inklúziójukat, a mindenkit megillető tisztelet megteremtésére irányuló erőfeszítéseket. Az előadás egy vizsgálatot mutat be, melynek célja, hogy a metaforakutatás módszerével feltárja a vajdasági magyar nyelvű pedagógusok fogyatékos emberrel kapcsolatos fogalmait, gondolkodását. A metaforára tekinthetünk gyorsíró eszközként, ami egy teljes kontextust rajzol körbe, amikor egy kategóriát szeretnénk kiemelni. Esetünkben a módszer segítségével mélyebb érzelmi viszonyulásokat tudunk felfedezni, illetve a metaforákat fogyatékosági modellekbe tudjuk kategorizálni. A metafora megelőzheti a fogalmak alkotását, a „még ki nem mondott” jelölésére is képes (Vámos, 2001). A gyógypedagógiai fogalmak feltárására a módszer relevanciáját több hazai és nemzetközi szakirodalom (Pénzes, 2008; Órley, 2011; Tamás, 2017; Levent, 2016; Aszalai, 2018) alátámasztja. Vizsgálati mintánkat a Vajdaságban élő, magyar nyelvű pedagógusok alkotják (N = 72). Legfontosabb kutatási kérdésünk, hogy milyen fogalmi kategóriákba sorolhatók a kitöltők metaforái (mihez hasonlítják a fogyatékos személyt), illetve, hogy a fogalmak mélyebb elemzésével mely fogyatékosági modellek szemlélete azonosítható a metaforákban. Metaforakutatásunkban alkalmazott eszközünk a „Fogyatékos személy olyan, mint...” mondatkezdmény volt, ezt fejezték be a kitöltők. A pedagógusok által alkotott metaforák elemzése tartalomelemzéssel történt. Az elemzés alapján a pedagógusok fogyatékos emberekről alkotott képeit a következő tíz fogalmi kategóriába soroltuk: ember (39,68%), növény (25,39%), állat (9,52%), a társadalom része (6,33%), táj (4,76%), tárgy (3,17%), Isten akarata (3,17%), természet (3,17%), jelenség (3,17%) és élőlény (1,58%). A mondatbefejezések mélyebb elemzése során meghatároztuk, hogy a hasonlatok pozitív, negatív vagy semleges jelentéstartalmúak-e, illetve, hogy a fogyatékosági modellek közül melyik modellhez állnak közel. A pedagógusok metaforáiban hangsúlyosan jelen van a fogyatékos korai, medikális modelljének szemlélete, megtalálható a szociális modell szemlélete, illetve elenyésző mértékben fellelhetők az emberi jogi modell szempontjai. Vizsgálatunk eredményei azt mutatják, hogy a vajdasági magyar pedagógusok vizsgált mintája többnyire elfogadó a fogyatékos irányában, de a fogyatékoságról való gondolkodásuk, fogalmaik hangsúlyosan a medikális modell szintjén helyezhetők el, ami nehezíti az iskolai inklúzióban részt vevő tanulók befogadását, valamint globálisan a társadalmi inklúzió esélyeit.